

ХРИСТО БОТЕВ В ОДЕСА И БЕСАРАБИЯ В ТРУДОВЕТЕ НА БЪЛГАРИСТА КОНСТАНТИН ПОГЛУБКО

Николай Червенков

Проф., доктор на историческите науки,
почетен председател на Научното дружество на българистите
на Република Молдова
Chervencov@mail.ru

В материала се разкрива приносът на молдовския българист Константин Поглубко (1936–1983) в изследването на престоя на българския патриот и поет Христо Ботев в Одеса и Бесарабия. На тази тема ученият посвети както научни, така и многобройни научно-популярни трудове, в които подробно се спира на периода на обучението му в Одеса, участието в педагогическа дейност в село Задунаевка и Измаил, престой в Кишинев. Изследването на тези аспекти до голяма степен се основават на нови документални материали.

Ключеве думи: Българист Константин Поглубко, Христо Ботев в Одеса, Кишинев, Бесарабия, в историографията

HRISTO BOTEV IN ODESSA BESSARABIA IN THE WRITINGS OF THE BULGARIAN SCHOLAR KONSTANTIN POGLUBKO

Nikolay Chervenkov

Prof. Doctor of Historical Science,
honorary Chairman of the Scientific Society of Bulgarians of
Republic of Moldova
Chervencov@mail.ru

The work reveals the contribution of the Moldavian Bulgarianist Konstantin Poglubko (1936–1983) in the study of Bulgarian patriot and poet Hristo Botev's stay in Odessa and Bessarabia. The scientist dedicated both scientific and non-fiction works about it, which in details describe his study in Odessa, participation in pedagogical activities in Zadunaevka village and Izmail and his stay in Chisinau. The study of these aspects mostly based on new documentary materials.

Key words: Bulgarianist Konstantin Poglubko, Hristo Botev's stay in Odessa, Кишине и Bessarabia, in historiography

Пребиваването на гениалния български поет и революционер Христо Ботев в Одеса и Бесарабия е важен момент от живота и дейността му. Изследователи и публицисти както в България, така и в Молдова и Украйна неведнъж са се обръщали към този период от живота на българския патриот. Сред тях е известният кишиневски историк българист Константин Александрович Поглубко (1936–1983) (Chervenkov 1996, 9–35), който създава значими научни и публицистични трудове. Той е възпитаник на Одеския държавен университет «И. И. Мечников».

Константин Поглубко прояви интерес към българските национални герои още в началото на своята професионална дейност след завършване на висшето си образование като учител в средното училище в с. Чийший (днес Городне, Болградски район, Одеска област). Тук той пръв запознава жителите на това българско село с името на Христо Ботев, като разказва за него в ученическия исторически кръжок, организирайки вечери, посветени на живота и дейността му. Виждайки този интерес на младия учител, селският художник Александър Шапошников му подари пирографиран на дърво портрет на Христо Ботев, който до края на живота висеше над бюрото на учения.

Именно тогава е началото на интереса му към село Задунаевка, в което Ботев учителства през 1866 г. Успоредно с това той установява тесен контакт с краеведа на това село Георги Апостолов, който дълги години е изучавал дейността на Ботев, събирал е материали за неговото пребиваване в селото, отделя кът на Ботев в създадения от него краеведски музей. По-късно Г. Апостолов и К. Поглубко публикуват няколко съвместни материала за Хр. Ботев.

Когато през 1963 г. К. Поглубко започва да се занимава с научна дейност в Института по история към Молдовската академия на науките, един след друг публикува статии, разкриващи различни аспекти от пребиваването на Ботев в Одеса и Бесарабия. Най-ранната от тях е «Архивите разказват». Следва «Христо Ботев в Южна Бесарабия». Символичен е фактът, че тези материали излизат във вестник «Дружба», издаван в признатия за център на българите в Бесарабия – Болград. Поглубко публикува научните статии «Някои нови материали за връзките на руските революционери с Христо Ботев в началото на 70-те години на XIX век», «Христо Ботев в Измаил» и др. По въпроси, свързани с Христо Ботев, Поглубко печата статии в молдовски, украински и български периодични издания: «Съветска Молдавия», «Кодру» (Кишинев), «Ленинска искра» (Арциз), «Дружба» (Болград), «Септември», «Антени», «Читалище» (София) и др. (Bibliografia... 1996, 83–89). Доста място сюжетът за Ботев заема в редица трудовете, посветени на бесарабските българи с България, връзките и сътрудничеството на българите с руската, молдавска и украинска общественост. Сред тях особено място заема монографията му «Очерци върху историята на българо-руските революционни връзки (60 – 70-те години на XIX век)» (Poglubko 1972 а). Специален труд на Константин Поглубко за поета революционер е книгата «Христо Ботев и Русия» (Poglubko 1976 в), в която авторът включва всички свои открития относно връзките и пребиваването му в Одеса и Бесарабия. Затова по-нататък, разкривайки приноса на този историк в изучаването на Христо Ботев, ще се опирам в основни линии на този труд. Известен български изследовател Иван Унджиев в една от своите рецензии на тази книга отбелязва: «...Написана живо и увлекателно, трудът се явява ценен принос в ботевоведението» (Katyushina 1996, 80). Материали от тази книга после бяха включени в редица обобщаващи

творби на автора, особено, които излязаха на български език. Това беше предприето да запознае по-близко българските специалисти и читатели.

Трудовете на К. Поглубко предизвикат интерес както от изследвателите, така и от обществеността. Преди всичко това е отразено в доста рецензии, историографски прегледи. Особено би съм искал да отбележа статия на български учен Веселин Трайков «Историографското наследство на К. А. Поглубко (Трайков 1996, 36–49). Тук в нашия материал искаме да обърнем специално внимание на приноса на българиста в изучаването на поставената в заглавието тема, като се има предвид факта, че неговите трудове са етап от развитието на ботевознанието, тъй като дълго време преди тях и след тях не се появяваха изследвания, основани на нови източници, преди всичко архивни.

Веднага трябва да отбележим, че практически всичките етапи на живота и дейността на Христо Ботев, свързани с Одеса и Бесарабия, намират място в трудовете на изследователя. Започва се от престоя му в Одеса, конкретно с обучението му във Втора мъжка гимназия. При това внася съществени допълнения към онова, което е било вече известно от З. Стругацки за нея, в която е учил Ботев. (Strugatsskiy 1949, 41–43). Обаче молдовския българист «не може да се съгласи с утвърдилото и слабите знания на възпитанице се в литературата мнение за ниското качество на преподаването в това учебно заведение» (Poglubko 1976, 101) Преди всичко това обяснява с качеството на преподавателите, като нашироко ги характеризира на основа нови архивни и литературни извори. Той по-пълно представя учителския състав на учебното заведение. Например, преподавателя по история М. Одискевич по мнение на един от учениците «се ползвал с особена любов и популярност сред учащата се младеж в Одеса...». От архивните материали става известно, че той заподозрен във връзка с Харковско-Киевската революционна организация, за което е поставен под тайното наблюдение. За преподавателя по латински език

Г. И. Нейкрих Поглубко подчертава, че още като студент в Киевския университет преподава в едно от неделните училища, открити с усилията на киевската прогресивна общественост. Неговият подпис стои върху писмото, изпратено до Т. Г. Шевченко с благодарност за изпратените им «в полза на неделните училища». Представян и учителят по математика, поляк М. Чепински, който от учебния попечител е охарактеризиран като «компрометиран във въстанието от 1863 г.» После е обвинен «в разпространение на либерални и антирелигиозна идеи между учениците» (Poglubko 1979, 2–105).

К. Поглубко прави извод, че гимназията е била «обикновено за Русия по това време учебно заведение с нелошо състояние на учебния процес», с добри преподаватели и условия за обучение. По негово мнение, властите я смятали като най-удобна за обучение на българи. На това основание изследвателя отхвърля твърдението, че Ботев напуснал гимназията заради «тъпите и консервативни порядки» в нея. Изследователят счита, че за това има доста различни причини и обстоятелства: такива като конфликт с Одеското Българско настоятелство, което осигурявало стипендии; той не успява да изпита истински върху себе си гимназиалния режим, тъй като е слушател и не е задължен да посещава редовно всички уроци. Изследователят подчертава, че като поетична, впечатлителна и свободолюбива натура го потискат онези дори дребни задължения, които го отвличат от любимото занимание, преди всичко четене на книги, погълнало всичкото му свободно време. За време престоя в Одеса с запознава доста много с различна литература, както и периодически издания.

К. Поглубко показва, че прибиваването на младия българин в този известен политически, икономически и културен център от ноеври 1863 до 1866 г. е имало голямо значение на формирането на неговия патриотически мироглед. Специално място за това имат поляци, с които Ботев е имал

тесни връзки. Поглубко подчертава, че в гимназията учат повече от двадесет ученици от полски произход. Било известно, че повечето от тях се обръщат с молба да им се разреши «през свободните от общи занимания часове» да изучават родния език. На автора му е ясно, че за Ботев, който никого не забравя своята поробена родина, са близки и понятни революционните настроения на поляците и самоотвержената им борба срещу руския царизъм. Въз основа на анализа на спомени, вижда, че българския младеж се отнася с подозрение към официална Русия.

Много добре са представени известни личности, с които е имал контакти младия Ботев. Интересно и по нов начин е разкрито сътрудничеството му с известния учен-славист Виктор Григорович, оказало «определено въздействие за формиране на литературните и обществени интереси на младия българин, ... върху неговото духовно развитие» изобщо. Изследователят допуска, че този прочут учен възлагал известна надежда на талантливия юноша и затова в продължение на няколко години не го изпуска от погледа си (Poglubko 1979, 108). Според К. Поглубко в литературата недостатъчно е подчертано значението на общуването на Хр. Ботев с този професор. И затова предсавя специален сюжет за него. Подчертава, че при посещението си в Калофер, той се запознава с бащата на бъдещия одески ученик. Съобщава се, че той обикновено разговаря с представителите на различните народности на родните им езици, често говори за необходимостта от развитие на националното самосъзнание у славянските народи, следи внимателно развитието на събитията в Юго-Източна Европа и подкрепя борбата на българската общественост против гръчкото фанариотско духовенство. Григорович се стреми да влияе върху представителите на южнославянската младеж, които учат в университета и главно върху българи и сърби, за да събужда у тях интерес към « научните идеи».

Връзките на Хр. Ботев с одеския учен по мнение на Поглубко позволяват да обяснят открити от румънския историк Николае Чакир в архивите на Румъния сведения, че Ботев през 1865–1866 години е бил студент в историко-философския факултет на Новорусийския университет в Одеса (Chekir 1971, 18–29). К. Поглубко със участие на авторът на настоящото изложение провеждат щателно проучване на университетските материали в Одеския държавен архив. Проучването не даде никакви преки доказателства, че Ботев официално е бил студент в това висше учебно заведение. Обаче К. Поглубко в своята книга за Ботев изказва мнение, че българският юноша все пак би могъл да се сдобие с университетско свидетелство. Не е изключено, смята Поглубко, че Григорович, бидейки декан на факултета, да е зачислил Ботев в редиците на студентите, който е бил напълно подготвен за това (Poglubko 1976 в, 127).

Константин Поглубко допринася немалко за разкриване на подробности относно пребиваването на Ботев в Бесарабия. Преди всичко важно е описанието на атмосферата в град Кишинев, на българската колония в него, където поетът е бил за пръв път през 1865 г. при отпътуването си от Одеса на път към българския колонистки център в Комрат за назначаването му като учител. Изследователят характеризира българската община и доказва, че Ботев се установява не в хотел «Виктория», както погрешно е указано на мемориалната плоча на мястото, където е бил хотелът, а у свои роднини – вуйчови, които са живели и се занимавали със стопанска дейност към българската църква Св. Георги в града. Авторът вярно твърди, че Ботев именно тогава посещава и Киприяновския манастир (Poglubko 1979, 49).

Хр. Ботев скоро напуска Кишинев и пристига в Комрат, център на заддунайските преселници в Руската част на Бесарабия. Заедно с други българи от българските земи Ботев получава назначение за учител в бесарабско българско село Задунаевка (сега Болградски район, Одеска

област). Голям е приносът на Константин Поглубко в изучаването на историята на това село. До този момент в литературата е било оскъдно. Констатира се, че е основано през 1827 г. от български преселници в Кишинев, които тук пристигнали по-рано от българските земи. Едва в 60-те години излиза очерк за селото, в който се дават само общи сведения за него. Авторът си поставя за цел документално да потвърди или отхвърли мемоарните сведения за пребиваването на поета в това село, да покаже какво е представлявало то по времето, когато Ботев е бил учител в него. В много статии, в това число и в съавторство с Г. Апостолов, и особено в книгата «Христо Ботев и Россия» (Poglubko 1976 в, 58–65), този аспект е пространно и аргументирано анализиран.

От трудовете на Поглубко може да се получи пълна картина на селото, включително за неговото създаване, стопанска дейност и обществен живот, за развитието на училищното дело. «Ние подробно излагаме всички известни за Задунаевка сведения, – мотбелязва К. Поглубко, за да се изясни по-добре обстановката, в която се е оказал Христо Ботев, и въз основа на това да се отделят реалните факти от измислените твърдения, съдържащи се в мемоарните източници».

През октомври или началото на ноември 1866 г. Х. Ботев встъпи в длъжност като учител. Поглубко съобщава, че през 1860–1861 г. в центъра на селото е построена нова училищна сграда за 50 ученици. Първите учители са местни духовници. Преподаването се извърша на руски език. Обаче до тук стигали български издания, сред които български буквари, «Евангелие» на български език, списания «Българска пчела» и «Съветник», издавани от българската емиграция. Ученият съжалева, че не се запазени документални материали от Задунайското училище през периода, когато там е учителствувал Хр. Ботев.

К. Поглубко обобщава документални материали, както и спомени на съселините за пребиваването на Ботев в Задунаевка, които свидетелстват,

че отношенията му с местните селяни излизат извън рамките на неговите чисто учителски задължения. Учителят създава близки другарски отношения с много задунаевци. Спомените говорят за антиправителствени изказвания на Ботев. Обаче проучените полицейските архиви и фондът на Попечителния комитет на чуждестранните заселници не съдържат никакви сведения, че Ботев открито се е изказвал против правителството, религията или е създавал кръжок с участието на задунайските преселници, след което уж била издадена заповед за неговия арест, а селяните го прикривали, за да не попадне в ръцете на властта, че учителят тайно е напуснал Задунаевка. Едва ли е имало разпореждане за арест, още повече на чужд поданик, смята К. Поглубко (Poglubko 1976 в, 67).

Съвременниците на Ботев твърдят, че той се бил сблизил с офицери от казашки отряд, разквартируван в Задунаевка. Въз основа на архивни материали изследователят установява названието на тази войнска част – 3-ти ескадрон на Донското казачество, 29 полк, състоящ се от 50 казака, както и названията на много офицерски чинове. Относно бившия офицер Иванович съвременниците съобщават, че той е украинец, който се крие от властите и на никого освен на Ботев не е говорил за своето минало. Историкът смята, че той може да е бил пощальон «почтарь-ямщик» в задунайската станция Иван Павлов, казак от станица, Акмангит, Акермански уезд (Poglubko 1979, 116).

През първите месеци на 1867 г. Хр. Ботев напуска Задунаевка и се връща в България в своя роден Калофер. Но скоро е принуден да напусне родните места. Минава Букурещ, Браила, Александрия, след което през 1869 г. пак идва в Бесарабия – в гр. Измаил. Авторът е предоставил малко информация за града. Съобщава се, че през 1819 г. в него са наброявали 404 български семейства. След Парижкия мирен договор от 1856 г. града отива в Княжество Молдова. В две основни училища обучението започва да се води на румънски език. В началото на 1869 г. местни българи се

обръщат към Министерството на просвещението с молба да се въведе преподаването на български език. Петицията е подписана от 150 души. Властите разрешиха децата да се обучават, но в извънкласни часове. На тази учителска длъжност е назначен Христо Ботев. Престоят му в този град К. Поглубко характеризира като важен период от живота на поета, защото тогава връзките му с руските революционери се заздравяват и той започва да им сътрудничи в нелегалната работа (Poglubko 1979, 118).

Българският историк, проф. Николай Трайков, доста подробно разкрива периода на пребиваването на Ботев в този южния бесарабски град (Traikov N. 1949, 84–95). Обаче К. Поглубко и по този проблем хвърли светлина върху много факти и приведе като доказателства доста архивни материали, преди всичко от руския дипломатически агент в Измаил Пьотр Романенко. Известно, че много изследователи свързват отпътуването на Ботев от града с присвоената от него някаква сума пари, събрани от българската община в града, във връзка с празнуването Деня на светите братя Кирил и Методий. По този повод изследователят цитира заключението на агента: «Аз също успях да разпитам българския студент Николай Езерски..., но се оказа, че този студент, като събрал под подписка около 50 рубли за празнуване миналата година на Деня на светите братя Кирил и Методий, изчезнал с парите от Измаил». От този факт Поглубко прави извода, че Ботев, както може и да се очаква, не е имал нищо общо с изчезналите обществени пари (Poglubko 1972 в, 240–242).

Биографите на българския поет, описвайки измаилските му години, а и следващите, посочват само връзките му с руския революционер Сергей Нечаев. Поглубко доказва, че всъщност не всичко е точно така. Ботев общувал с голяма група революционери, от които не всички и не в еднаква степен били «съпричастни на нечаевската революционна организация». В трудовете на ботевоведа се привеждат архивни данни, че «българинът Петков», т. е. Ботев, е споделял «крайни републикански идеи».

В Измаил започват контактите на българския поет с руския революционер Николай Меледин, който се установил в града в началото на 1870-те години и бил частен учител. Н. Трайков предполага, че при арестуването му през април 1871 г в Галац вероятно от него са иззети документи, доказващи връзките на Ботев с руските революционери. Много от тях са попаднали в споменатия руски консул в Галац и са изпратени в Петербург. Сред тях К. Поглубко открива писма, които хвърлят светлина върху политическите връзки на Ботев. Особено важни са писмата на София Рубенщайн от Одеса от 13 януари 1872 г., адресирани до Ботев, телеграма на самия Н. Меледин, изпратена до одеския студент българин Александър Михайлов. Тези материали позволяват на изследователя да стигне до важен извод, че Христо Ботев имал връзки с членовете на одеските неделни кръжоци. Важно също, че А. Поглубко разкрива връзките на Ботев с молдовския емигрант Н. П. Зубку-Кодряну (Поглубко 1988, 130).

К. Поглубко описва дейността на много българи, които се споменават в материалите на Н. Меледин и са били свързани с Ботев. Интересна е съдбата на Иван Панов, който живял в собствен дом в железопътната станция Вигода, Одески уезд. Неговият баща е активен участник във въстанието в северозападна България от 1850 г. От детските си години Иван е бил в течение на проблемите, вълнуващи тогава българските патриоти. Получил образование в Кишиневската гимназия, той често посещавал Одеса, където имал приятели. Има сведение, че и Ботев е посещавал Вигод. Изследователят открива сведения, че И. Панов е участвал в Руско-турската война от 1877–1878 г. Затова оказвал материална помощ на образователната дейност в България.

В литературата много място е отделено на описанието на различни видове «експроприации», уж извършени от Меледин заедно с Ботев и други българи. Обаче, както е установил Поглубко, на руския консул, който се е стремил да узнае всички страни на дейността на Миледин, нищо не му

е било известно за каквито и да е «ексах». Ученият утвърждава, че нищо не са знаели за това и румънските власти, обвиняващи Меледин «само в придобиване на фалшив паспорт».

К. Поглубко се спира и на пътувания на Христо Ботев в Бесарабия, Одеса и Николаев в навечерието на Априлското въстание в България през 1976 г. Констатацията е направена въз основа на две негови писма, сведение от тефтерчето му. И тук авторът представи интересни факти, разкриващи връзките на Ботев с местните българи, тяхното отношение към освободителните борби на народа. Изобщо се разширяват фактите за участие на бесарабските българи в подготовката на четата на Ботев. На преговорите ставала дума за събиране парични средства, за поканване на военни специалисти за ръководство на четата. В отговор на призива му съгласи се да стане военен ръководител на четата офицерът П. Войновски, намиращ се на военна служба в Русия. Поглубко изяснява и паричната помощ от Кишинев. Ботев получава от кишиневските българи до 5000 хиляда франка, предадени на поета от Павел Калянджи, секретаря на Българското общество в Кишинев. По мнение на Поглубко тази сума съставлява най-голям внос, изхарчен за екипировката на ботевската чета. В публикации си К. Поглубко подчертава, че сред тези, които изпращаха четата, беше посоченият Зубку-Кодряну. Също отбелязва, че в нея се сражавал М. Каназирски, родом от Болград, който следвал Болградската гимназия. Друг възпитаник на това учебно заведение – Върбан Господинов – преминал с ботевския отряд Дунав и загива пръв в схватката с враговете (Poglubko 1988, 146).

Важно е също така, че в трудовете на Поглубко е събран материал, който показва, че в Молдова и Украйна са се отнасяли с голям интерес към съдбата, творчеството и дейността на Христо Ботев. Именно той обърна внимание, че много писа за действията на четата, излизания в Болград вестник «Български глас». Дълго не вярваха, че Ботев загина. Но скоро

сведенията се потвърдиха. «Една новина тъжна, много печална – съобщаваше Н. П. Зубку-Кодряну – Ботев е убит в България. Това наистина е така». Веднага след неговата гибел през 1876 г. един от първите, който започнал да пише биографията му, е молдованинът Арбори-Рали, като събрал за него много «възторжени разкази». Той споменава, че Ботев го е заинтересувал «с мощността на природата си, с проявените сили и голяма воля, с мъжеството си, а също с революционната си праволинейност на убежденията» (Poglubko 1988, 128).

В същата година в Болград е издаден «Календар-1877» с портрета на Ботев във воеводска униформа от неизвестният художник-график. Това по мнение на К. Поглубко беше първият напечатан портрет на поета-революционер. В средата на 1870-те години селяните от българското село Чийший (Городне) в Бесарабия пеят Ботевото «На прощаване» като народна песен. Ботеви стихове са поместени в сборника с български песни, отпечатан през 1910 година в град Измаил.

К. Поглубко има голям принос за отбелязването на 100-годишния юбилей от героичния подвиг на през 1976 г. Към тази дата той обнародва и много статии в периодичния печат. В рамките на тази дейност се ангажира да разказва за дейността на Ботев в Бесарабия. Например дава квалифицирана консултация на екипа на списание «Отечество» начело с журналиста Кирил Янев и скулптура Георги Недялков, бъдещия автор на паметника Христо Ботев в Задунаевка. С негова помощ много и други български журналисти обиколиха Ботевите места в Бесарабия. Една от тях Калина Канева споменава: «Константин Поглубко с най-големи подробности ..., описа местата, свързани с Христо Ботев, които следваше да посетя в Одеса, с. Задунаевка, гр. Измаил. Посочи ми хората, които трябваше да потърся. Безкрайно му бях благодарна – това неимоверно облекчи задачата ми» (Kaneva 1996, 75). К. Поглубко има принос в

откриването на паметника на Хр. Ботев в столицата на Молдова, като представя мотивация за негово съоръжение.

К. Поглубко имаше голямо намерение да продължи в пределите на бившата Бесарабия да запознава своите сънародници с делото и живота на българския патриот и поет. Не задълго да си отиде от този свят той се споделяше с журналистка: «Много ми са иска да напиша за нашия читателя нещо от биографията на Христо Ботев» (Katyushina 1996, 82). Свидетел съм, че той беше започнал да работи над такъв труд. Обаче ранната смърт прекъсна това негово желание. Предстояха да се разгледат още редица аспекти, свързани с разгледаната тематика. Сред тях Христо Ботев и Киприяновския манастир, учебната и творческата дейност му дейност в Измаил, идейното сблъсквани с деятелите на Одеското българско настоятелство. За съжаление, тези въпроси още ни се били на специално внимание на изследователите.

Оценявайки от висотата на днешния ден наследство на К. Поглубко, ние не можем да не констатираме, че то отговаря на задачите на тогавашната историография да приближи Христо Ботев до комунистическия идеал, да обясни много от неговите позиции като свързани с руските революционери. Обаче това по никакъв начин не снижава ценността на създаденото в областта на ботевознанието от този изследовател. На приноса му в тази област обръщат внимание видните български изследователи Иван Унджиев, Крумка Шарова, Николай Жечев и др., които са рецензирали трудовете му, цитирали са материалите и изводите на този учен в своите изследвания. До голяма степен това се отнася и за основната биография на Ботев, написана от Иван и Цвета Унджиеви. В тази монография трудовете на К. Поглубко, свързани с живота и дейността на българския патриот и поет, се цитират повече от 40 пъти (Undzhiev, Undzhieva 1975).

Научното наследство на талантливия ботевовед Константин Поглубко все още не е достатъчно оценено, не е известно на широк кръг читатели. Недостатъчно се опират на неговите авторски трудове за Христо Ботев, особено с научнопопулярен характер. Отчасти това се дължи на факта, че много от изданията на К. Поглубко отдавна станаха библиографска рядкост. Затова е дошло време да се събере най-ценното от текстовете, засягащи живота и дейността на Ботев, и да се издаде в отделен сборник. Към това трябва да проявят интерес почитателите на българския поет и революционер както в България, така и в Молдова и Украйна.

ЛИТЕРАТУРА / REFERENCES

Bibliografia... 1996. Bibliografia na statiite, monografiite i knigite na K. A. Poglubko. *Bulgaria v sartseto mi. Sbornik posveten na 60-godishnina ot rozhdenieto na Konstantin Poglubko*. Sofia, s. 83–92. (In Bulgarian).

Библиография..., 1996. Библиография на статиите, монографиите и книгите на К. А. Поглубко. *България в сърцето ми. Сборник посветен на 60-годишнина от рождението на Константин Поглубко*. София, с. 83–92.

Chekir, N. 1971. Novi talkuvania za zhiivotya i deynostta na Hristo Botev. *Istoricheski pregled*, № 1, s. 18–34. (In Bulgarian).

Чекир, Н. 1971. Нови тълкувания за живота и дейността на Христо Ботев. *Исторически преглед*, № 1, с. 18–29.

Chervenkov, N. 1996. Konstantin Poglubko – chovekat i ucheniyat. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 9–35 (In Bulgarian).

Червенков, Н. 1996. Константин Поглубко – човекът и ученият. *България в сърцето ми...*, с. 9–35.

Kaneva, K. 1996. Balgarski po duh i krav istorik. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 72–70. (In Bulgarian).

Канева К., 1996. Български по дух и кръв историк. *България в сърцето ми...*, с. 72–70.

Katyushina, N., 1996. Po goreshtite sledi na ... minaloto. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 77–82. (In Bulgarian).

Катюшина, Н., 1996. По горещите следи на ... миналото. *България в сърцето ми...*, с. 77–82.

Poglubko, K. 1966 a. Hristo Botev v Yuzhnoy Bessarabii. *Druzhba*, Bolgrad, № 21, 4 yanvarya. (In Russian).

Поглубко, К. 1966 а. Христо Ботев в Южной Бессарабии. *Дружба*, Болград, № 21, 4 января.

Poglubko, K. 1972 a. Ocherko istorii bolgarno-rossiyskih revolyutsionnykh svyazey (60–70-e XIX veka). Kishinev: Shtiintsa, 312 s. (In Russian).

Поглубко, К. А. 1972 а. Очерки истории болгаро-российских революционных связей (60–70-е годы XX века). Кишинев: Штиинца, 312 с.

Poglubko, K. 1972 v. Hristo Botev v Izmail. *Septemvri*, № 10, s. 240–242. (In Bulgarian).

Поглубко, К. 1972 в. Христо Ботев в Измаил. *Септември*, № 10, с. 240–242.

Poglubko, K. 1976 v. Hristo Botev i Rossia. Kishinev. (In Russian).

Поглубко К. 1976 в. Христо Ботев и Россия. Кишинев.

Poglubko, K. 1978. Vesna osvobozhdenia. 1878–1978. Kishinev: Kartya Moldovenyaske. (In Russian).

Поглубко, К. 1978. Весна освобождения. 1878–1978. Кишинев: Картя Молдовеняскэ.

Poglubko, K. 1979. Prez ravninite kam Balkana. Sofia (In Bulgarian).

Поглубко К. 1979. През равнините към Балкана. София.

Strugatsskiy, I. Z. 1949. Vtora mazhka gimnazia v Odesa. Hristo Botev. *Sbornik po sluchay sto godini ot rozhdenieto mu. Pod redaksiya na M. Dimitrov i P. Dinekov*. Sofia, Izdatelstvo BAN, s. 41–73. (In Bulgarian).

Стругацкий, И. З. 1949. Втора мъжка гимназия в Одеса. Христо Ботев. *Сборник по случай сто години от рождението му. Под редакция на М. Димитров и П. Динеков*. София, Издателство на БАН, с. 41–73.

Traykov, V. 1996. Istoriografskoto nasledie na K. A. Poglubko. *Bulgaria v sartseto mi...*, s. 36–49. (In Bulgarian).

Трайков, В. 1996. Историографското наследство на К. А. Поглубко. *България в сърцето ми...*, с. 36–49.

Traykov, N. 1949. Botev v Aleksandria i Izmail. *Hristo Botev Sbornik ...*, s. 84–95. (In Bulgarian).

Трайков, Н. 1949. Ботев в Александрия и Измаил. *Христо Ботев Сборник...*, с. 84–95.

Undzhiev, I., Undzhieva, Tsv. 1975. Hristo Botev – zhivot i delo. Sofia, Nauka i izkustvo, 824 s. (In Bulgarian).

Унджиев, И., Унджиева, Цв. 1975. Христо Ботев – живот и дело. София, Наука и изкуство, 824 с.